

ВЕЉКО М. ДЕЛИБАШИЋ*
Београд

УДК 343.8:342.7(4)
Монографска студија
Примљен: 01.01.2016
Одобрен: 21.01.2016
Страна: 227-138

ПОЈЕДИНИ АСПЕКТИ ПРИТВОРА И ОДЛУКЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Сажетак: У раду се указује на поједине аспекте притвора, а пре свега на законитост лишења слободе, права лица лишеног слободе и неопходност хитног поступања у притворским предметима. Такође, скреће се пажња на потребу преиспитивања одлуке о лишењу слободе и детаљног образложења такве одлуке, а посебно се анализира опасност од понављања кривичног дела као основ за одређивање притвора. У раду се наводи већи број одлука Европског суда за људска права о питањима која се обрађују у овом раду, уз напомену да се овим одлукама успостављају стандарди који би морали да се поштују када је реч о мери којом се одузима основно људско право, право на слободу. На крају рада изводе се закључци, који се свode на констатацију да наша земља углавном поштује стандарде који су успостављени одлукама ЕСЉП, уз напомену да би, уместо притвора, требало чешће примењивати алтернативне мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку.

Кључне речи: притвор; лишење слободе; права ухапшеног; права окривљеног

Увод

Право на слободу и безбедност гарантовано је Уставом Републике Србије и Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, коју је наша земља потписала. Овим актима и Закоником о кривичном поступку предвиђа се одступање од права на слободу у виду притвора, па чињеница да се њима регулише притвор указује на то да је реч о изузетно важном питању.

Поред тога, судска пракса Европског суда за људска права (ЕСЉП) представља, или би требало да представља, један од кључних коректива и путоказ развоја кривично-процесног законодавства у националним оквирима. Стандарди који су успостављени тумачењем одредби Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода од стране суда обавезујући су за

* veljkodelibasic@mts.rs; + 381 64 1100-761

све државе потписнице, па је зато неопходно, приликом проучавања притвора, имати у виду и праксу овог суда.

Иначе, притвор представља посебан облик превентивног лишења слободе у току кривичног поступка, и ради се о најтежој мери којом се обезбеђује присуство окривљеног током кривичног поступка, али се том мером могу истовремено постизати и други циљеви, дозвољени или недозвољени (на пример, изнуђивање признања).¹

У питању је популарна мера за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку, којом се на најлакши начин решава дилема шта са окривљеним док траје кривични поступак, а да ли је тај најлакши начин уједно и најбољи, комплексно је питање. Као и у свим стварима, и код одређивања притвора потребно је наћи одговарајућу меру. Уколико се та мера не пронађе, једна од последица је пренасељеност затвора, односно пренасељеност затвора је можда највећи проблем кад је притвор у питању јер се притвореници морају одвојити од осуђених лица, а смештајни капацитети намењени овој категорији затвореника услед њиховог прекомерног броја углавном су недовољни. То онда ствара додатни низ проблема (Илић А, 2011: 252).

При томе треба имати у виду да притвор нема казни карактер и он свакако по својој процесној природи није оно што у пракси веома често фактички јесте, некаква квази казна, тежа казна од судски изречене казне, казна пре изрицања праве казне, нити аконтација казне. Он није, оно што у пракси такође често јесте, а не сме ни да се претвори у начин вршења притиска на осумњиченог да призна дело које му се ставља на терет (Организација уједињених нација, 2000: 9).

Законитост лишења слободе

Лишење слободе је, према изричитој законској норми, хапшење, задржавање, забрана напуштања стана, притвор и боравак у установи који се, у складу са Законом о кривичном поступку (члан 2. став 1. тачка 23), урачунава у притвор.

Када је реч о притвору он се може одредити само под условима предвиђеним у Законику о кривичном поступку и ако се иста сврха не може остварити другом мером. И једна и друга одредница представљају одређену врсту нормативног плеоназма. Наиме, јасно је да се притвор може одредити само на основу законских решења која регулишу ову област, имајући у виду да би без посебног подсећања на то свако другачије поступање било незаконито.

¹ У предмету Окружног суда у Београду, Посебно одељење К. П. број 14/06, у коме је било 53 окривљених, истражни судија В. М. је одредио притвор свима који нису признали дело које им се ставило на терет (девет притворених лица је правноснажном пресудом ослобођено!), док је истовремено, све оне који су признали дело, пустио да се бране са слободе. Затим је током истраге укидао притвор, односно пуштао на слободу све оне који су накнадно признали дело, а оставио у притвору оне који су то одбили да учине, што свакако представља својеврсно изнуђивање исказа.

Такође, истицање изузетности одређивања притвора представља у извесном смислу понављање одредбе члана 189. став 1. Законика о кривичном поступку, имајући у виду да је и овде изричито наведено да ће орган поступка водити рачуна да се не примењује тежа мера ако се иста сврха може постићи блажом мером. Оправдање за ово, у извесном смислу прекомерно нормирање, може се пронаћи у жељи законодавца да још једном истакне потребу посебно опрезног поступања када је реч о притвору (Илић, 2012: 449).

Као и раније, основни услов за одређивање притвора јесте постојање основане сумње да је окривљени учинио кривично дело. За разлику од некадашњег Законика о кривичном поступку када овај услов сам по себи и није имао неки посебан смисао, јер се једноставно подразумевао онда када је кривични поступак већ покренут, с обзиром на то да се окривљени не би ни могао гонити а да не постоји основана сумња да је учинио кривично дело, сада овај услов има свој пуни смисао јер се истрага води на нивоу нижег степена сумње - основа сумње. То значи да ако се притвор одређује у истрази за коју је иначе, довољно да постоје основи сумње, мора истовремено постојати виши степен сумње, тј. основана сумња да је окривљени учинио кривично дело (Шкулић, 2014: 141).

Поред постојања основане сумње да је окривљени учинио кривично дело, за одређивање притвора, неопходно је да кумулативно буде испуњен један или више услова који су прописани чланом 211. став 1. тачка 1, 2, 3. и 4. Законика о кривичном поступку, а они постоје ако: 1) се окривљени крије или се не може утврдити његова истоветност или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес или ако постоје друге околности које указују на опасност од бекства; 2) постоје околности које указују да ће уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела, или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке, саучеснике или прикриваче; 3) особите околности указују да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети; 4) је за кривично дело које му се ставља на терет прописана казна затвора преко десет година, односно казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља или му је пресудом првостепеног суда изречена казна затвора од пет година или тежа казна, а начин извршења или тежина последице кривичног дела су довеле до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка.

Поред тога, у предлогу за изрицање мере безбедности обавезног психијатријског лечења јавни тужилац може предложити да се према окривљеном који се налази на слободи одреди притвор, поред основа из члана 211. Законика о кривичном поступку, и ако постоји оправдана опасност да би услед душевних сметњи могао да изврши кривично дело. Из овог произилази да је за одређивање притвора лицима против којих се води поступак за изрицање мере безбедности другачији од оног који је прописан чланом 211. став 1. тачка 3. Законика о кривичном поступку, односно није потребно да особите околности указују да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело или до-

вршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети, већ је довољно да постоји оправдана опасност да би услед душевних сметњи могао да изврши кривично дело.² Зато је добро што је законодавац прописао, да ће пре одлучивања о одређивању притвора суд прибавити мишљење вештака (члан 524).

Права лица лишеног слободе

Законик о кривичном поступку кроз две одредбе прописује права окривљеног (члан 68) и права ухапшеног (члан 69), па се језичким тумачењем може доћи до погрешног закључка да ухапшени нема баш сва права која припадају окривљеном, јер се наводи да ухапшеном, поред неких, али не свих права, која има окривљени, припадају и друга права. Међутим, то, наравано, није тако, јер да би неко лице било лишено слободе, оно претходно мора да добије статус окривљеног (осумњичени, окривљени или оптужени),³ па самим тим, ухапшеном лицу припадају сва она права која припадају окривљеном, плус права која добија због чињенице да је реч о ухапшеном лицу.

Тако законик прописује (члан 68) да окривљени има право да:

- 1) У најкраћем року, а увек пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме буде обавештен о делу које му се ставља на терет, о природи и разлозима оптужбе, као и да све што изјави може да буде коришћено као доказ у поступку. Када је реч о језику који окривљени разуме, спорно је ко и на који начин утврђује да ли окривљени разуме одређени језик. У пракси се може појавити озбиљан проблем али и злоупотребе овог права, јер држављанин Србије не мора увек да разуме српски језик, на пример, када се ради о српском држављанину који је рођен и цео живот провео у иностранству. Такође, у пракси се појавио озбиљан проблем с бошњачким језиком, јер су се, у великом броју предмета, држављани Србије изјаснили да не разумеју српски језик!? него само бошњачки, тражећи да им се у складу с Уставом и законом обезбеди тумач за бошњачки језик. Како у Србији, при министарству правде постоји само један тумач за бошњачки језик, ово је довело до великог броја предмета које није могуће судити јер суд није у могућности да окривљеном обезбеди преводиоца за бошњачки језик. Аргументовано се може бранити став да је у питању груба злоупотреба уставног и законског права. При решавању овог проблема мора се поћи од Устава Републике Србије (члан 199) који прописује да свако има право да користи свој језик у поступку пред судом, односно да незнање језика на коме се води поступак не сме бити сметња за остваривање и заштити људских права.
- 2) Ништа не изјави, ускрати одговор на поједино питање, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу. Имајући у виду да је орган поступка дужан (члан 68. став 2) да пре првог саслушања окривљеног поучи о правима из

² Ако се ради о лицу са душевним сметњама, по правилу ће бити искључена кривица, па се неће радити о кривичном делу, него о противправном делу одређеном у закону као кривично дело.

³ Осим у случају тзв. грађанског хапшења, које траје кратко време, јер се такво лице мора одмах предати надлежним државним органима, лице лишено слободе и формално има статус окривљеног, односно својство осумњиченог, окривљеног или оптуженог лица (у појам окривљеног улази и својство осуђеног, које није релевантно за овај рад).

члана 68. става 1. тач. 2) до 4) и тачка 6), то је уједно и право окривљеног, односно има право да буде поучен о својим правима. Зато се не може прихватити мишљење по којем, „када је у питању упозорење лицу лишеном слободе да све што изјави може бити употребљено као доказ против њега (може да буде коришћено као доказ у поступку, прим. аут.), по ставу Врховног суда Србије, ова ситуација се односи на изјаву осумњиченог лица коју би евентуално дало пре него што је саслушан у присуству браниоца, те уколико је оно дало исказ у присуству браниоца с којим је имало поверљив разговор, а записник не садржи констатацију о његовом праву да није дужан да изнесе своју одбрану и да на постављена питања не мора да одговара, одсуство те констатације не чини тај записник недозвољеним (Манојловић, 2008: 348-349)”. Наиме, оран поступка има дужност да упозори окривљеног и не може се ослободити те своје дужности, па чак ни тиме што је окривљеном омогућено једно сасвим друго право, право на поверљив разговор са браниоцем. Ово тим пре што бранилац, за разлику од органа поступка, нема обавезу да упозорава окривљеног, а може се догодити да то бранилац не уради из више разлога, на пример, несавесно обавља свој посао, није стручњак за кривично право па не зна за право окривљеног да буде упозорен, не жели да губи време упозоравајући клијента јер очекује да своју обавезу испуни орган поступка итд.

- 3) Да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца.
- 4) Његовом саслушању присуствује бранилац. Поред тога што окривљени има право на браниоца, треба речи да постоје случајеви када он мора имати браниоца (члан 74), па уколико окривљени сам не ангажује браниоца, орган поступка ће му га поставити по службеној дужности. Тако на пример, окривљени мора имати браниоца ако је задржан или му је забрањено да напушта стан или је притворен - од лишења слободе, па до правноснажности решења о укидању мере. За ово питање важан документ је Директива о праву на приступ адвокату Европске уније, који доприноси развоју фер и ефикасног система заштите процесних права осумњичених у Европској унији. (Ogorodova; Spronken, 2014: 204).
- 5) У најкраћем могућем року буде изведен пред суд и да му буде суђено непристрасно, правично и у разумном року.
- 6) Непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака.
- 7) Да му се осигура довољно времена и могућности за припремање одбране.
- 8) Разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ.
- 9) Прикупља доказе за своју одбрану.
- 10) Да се изјасни о свим чињеницама и доказима који га терете и да износи чињенице и доказе у своју корист, да испитује сведоке оптужбе и захтева да се, под истим условима као сведоци оптужбе, у његовом присуству испитују сведоци одбране.
- 11) Користи правна средства и правне лекове. С тим у вези, ЕСЈП у предмету *A and others v. The United Kingdom* истиче да судски поступак у којем се преиспитује законитост лишења слободе мора бити контрадикторан и осигурати расправу о свим спорним питањима, као и „једнакост оружја”, односно процесну равноправност странака. Законик о кривичном поступку предвиђа да се приликом одређивања притвора у контрадикторном поступку расправе спорна питања, али се у том процесном тренутку ипак не обезбеђује пуна процесна равноправност странака, односно „једнакост оружја”, јер браниоцу, по правилу, није омогућено да види цео спис.
- 12) Предузима друге радње када је то одређено Закоником о кривичном поступку.

С обзиром на то, да законодавац прописује (члан 69. став 1) да, ухапшени, поред права из члана 68. става 1. тач. 2. до 4. и тачка 6, има још нека права, могло би се закључити да ухапшени нема права из члана 68. став 1. тачка 1, 5, 7. до 12. и става 2, што би било погрешно. Тако на пример, управо ухапшени, који је уједно и окривљени, има право да у најкраћем року, а увек пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме буде обавештен о делу које му се ставља на терет, о природи и разлозима оптужбе, као и да све што изјави може да буде коришћено као доказ у поступку, а ово право постоји тим пре, што се ради не само о окривљеном, већ и лицу које је лишено слободе.

Дакле, на основу члана 69. Законика о кривичном поступку ухапшени, такође, има право да:

- 1) Одмах на језику који разуме буде обавештен о разлогу хапшења. У односу на ово важно право ухапшеног, ЕСЉП у предмету *Saadi v. The United Kingdom* заузима став да је повређен члан 5. став 2. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, јер је подносилац захтева први пут обавештен о стварним разлозима притварања када је већ био у притвору 76 сати, а то је морало бити урађено „у најкраћем року”.
- 2) Пре него што буде саслушан, има са браниоцем поверљив разговор који се надзире само гледањем, а не и слушањем.
- 3) Захтева да без одлагања о хапшењу буде обавештен неко од чланова његове породице или друго њему блиско лице, као и дипломатско-конзуларни представник државе чији је држављанин, односно представник овлашћене међународне организације јавноправног карактера, ако је у питању избеглица или лице без држављанства.
- 4) Захтева да га без одлагања прегледа лекар кога слободно изабере, а ако он није доступан, лекар кога одреди јавни тужилац, односно суд.

Такође, лице ухапшено без одлуке суда, односно лице ухапшено на основу одлуке суда које није саслушано, мора бити без одлагања, а најкасније у року од 48 часова, предато надлежном судији за претходни поступак или ако се то не догоди, пуштено на слободу. Занимљиво је рећи да ЕСЉП, због обавезе да води рачуна о свим земљама потписницама Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, у предмету *Mc Kay v. The United Kingdom* утврђује стандард да најдужи рок у којем ухапшено лице мора бити доведено пред судску власт износи четири дана, односно дупло дуже него што је то прописано Закоником о кривичном поступку, који по овом питању свакако има примат у примени. Тачније, без обзира на стандард ЕСЉП, мора се поштовати рок од 48 часова.

Хитност поступања

Законик о кривичном поступку експлицитно прописује да је дужност свих органа који учествују у кривичном поступку и органа који им пружају правну помоћ да трајање притвора сведу на најкраће неопходно време и да поступају са нарочитом хитношћу ако се окривљени налази у притвору (члан

210. став 2). С тим у вези и ЕСЉП у предмету *Murray v. The United Kingdom* истиче да је циљ притварања напредовање у истрази, потврдом или негирањем конкретних сумњи на којима је лишење слободе засновано.

Поступање с нарочитом хитношћу огледа се у прекоредном заказивању радњи у притворским предметима, поступању и након редовног радног времена и у нерадне дане, као и у посебном старању о ефикасном одвијању поступака у овим случајевима. Хитност поступања у притворским предметима и ограничавање рокова трајања притвора законодавац, такође, намеће прописивањем рокова у којима се морају предузети одређене радње у овим поступцима, као и рокова максималног трајања притвора. (Илић, 2012: 450).

У пракси постоји озбиљан проблем који у битном онемогућава хитност у поступању због изјављивања жалби на решење о одређивању или продужењу притвора. Наиме, иако Законик о кривичном поступку прописује да се одлука о жалби доноси у року од 48 часова (члан 214 став 4), по правилу, се тај рок не поштује, нарочито у предметима у којима има више окривљених и бранилаца. До тога долази зато што се прво чека да сви окривљени и браниоци приме решење, затим да им истекне рок за изјављивање жалбе или да поднесу жалбу, па се тек онда предмет са свим жалбама шаље већу које једном одлуком одлучује о свим жалбама. За то време, које некада може да буде и двадесетак дана, јавни тужилац практично не може суштински да поступа по том предмету. Тиме се, прво, драстично прекорачује рок од 48 сати у коме би морала да се донесе одлука о жалби (оног окривљеног или браниоца који је решење примио први дан и одмах уложио жалбу), а, друго, онемогућава хитно поступање. Тако на пример, у предмету који води Више тужилаштво у Београду Кти број 467/15, полицијско задржавање је окривљенима одређено 26. 12. 2015, затим је притвор одређен 28. 12. 2015. решењем Вишег суда у Београду Кпп број 358/15, а о жалбама окривљених и бранилаца одлучено је тек 13. 1. 2016. године. Другим речима, у овом предмету није уопште поступано пуних 17 дана.

Тakoђе, у основним судовима у Београду и Вишем суду у Београду, по правилу, хитност поступања у току истраге је озбиљно угрожена јер тужиоци имају на располагању просторију у којој саслушавају саокривљене и испитују сведоке и вештаке само један дан у недељи, па када се догоди да позвано лице не може тог дана да се одазове на позив, његово саслушање/испитивање се пролонгира најмање за седам дана. Проблем је још озбиљнији када у току истраге треба испитати велики број сведока, па уколико је, на пример, потребно пет радних дана, њихово испитивање, уместо пет радних дана, односно једне радне недеље, траје пет недеља, односно више од месец дана.

Преиспитивање лишења слободе и образложење одлуке о притвору

Решења о одређивању, а нарочито о продужењу притвора у пракси су често типска с мало или нимало стварних разлога за примену мере којом се озбиљно ограничавају права и слободе појединаца. Понегде су се могла срести

и образложења која указују на то да суд одређени законом предвиђени основ за притвор тумачи сувише екстензивно, а понекад чак и потпуно неправилно. То је довело до неприхватљиве ситуације у којој притвор суштински више личи на антиципирану казну, него на меру за несметано одвијање кривичног поступка (Илић, 2012: 450-451).

Да би се овакво поступање избегло, нужно је приликом сваког доношења одлуке о одређивању или продужавању притвора имати на уму како уставне, тако и одредбе Законика о кривичном поступку које говоре о изузетности ове мере и нужности њеног рестриктивног посматрања. Само тако ће се избећи ситуација да се притвор, иако формалним позивањем на законске одредбе, у суштинском смислу одређује и продужава мимо законом предвиђених услова (Илић, 2012: 451).

С тим у вези, ЕСЈП у предмету *Demirel v. Turkey*, истиче да судови не смеју заснивати своје одлуке на стереотипним разлозима и да морају навести разлоге који оправдавају даље продужење притвора, укључујући и све изнете аргументе обе стране, при чему окривљени и његов бранилац морају добити препис одлуке против које морају имати право жалбе. У овој одлуци се заузима и став да се у случају када је једини преостали разлог за продужење притвора страх да ће окривљени побећи и тиме избећи појављивање на суђењу мора наложити његово пуштање на слободу пре првостепене пресуде, ако се од њега могу добити додатна јемства да ће се појавити на суђењу.

Поред тога, ЕСЈП у предмету *Garcia Alva v. Germany* подсећа да надлежни суд мора испитати, не само сагласност са процесним захтевима прописаним у домаћем праву, већ и разумност сумње на којој се темељи хапшење и легитимност сврхе која се настоји постићи хапшењем и каснијим притварањем. Суд који разматра жалбу против притварања мора осигурати јемства судског поступка. Поступак мора бити контрадикторан и увек мора осигурати једнакост оружја између странака. Једнакост оружја, сматра овај суд, није осигурана ако је браниоцу спречен приступ списима докумената у истражном спису. У конкретном случају, подносилац захтева уопштено је информосан после хапшења о основама сумње и доказима против њега, као и о основама за притварање. Према мишљењу суда, окривљени је тешко могао ваљано оспорити поузданост таквог приказа, ако пре тога није упућен у доказе на којима се тај приказ заснива. То захтева да оптужени добије одговарајућу могућност да се упозна са изјавама и другим доказима.

Такође, ЕСЈП у предмету *Jablonski v. Poland* наглашава да су за оправдано продужење притвора након протекла одређеног времена потребна додатна образложења, као и да се сваки случај мора засебно ценити да би се одредио тренутак у којем оптужба мора доказати више од разумне сумње, односно пружити додатне разлоге да би окривљени остао у притвору.

Опасност од понављања кривичног дела

Притвор који би се одредио због постојања особитих околности које указују да ће окривљени учинити ново кривично дело или довршити покушано кривично дело, односно да ће учинити кривично дело којим прети, практично представља једну врсту наглашено превентивног лишења слободe окривленог у циљу одређене специјалне превентиве. Овај разлог би се евентуално могао доводити у питање са становишта његове усклађености са уставноправним одредбама, јер се у члану 30. став 1. Устава Републике Србије наводи да „лице за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело може бити притворено само на основу одлуке суда, ако је притварање *неопходно ради вођења кривичног поступка*”. Може се поставити питање, да ли је превентивно деловање у односу на могуће ново, тј. неко будуће кривично дело окривљеног заиста у битној мери повезан са неопходношћу вођења кривичног поступка, што представља уставно ограничење (Шкулић, 2007: 594).

Начелно би се могло сматрати да могуће будуће кривично дело нема непосредне везе са кривичним поступком који се води због већ учињеног кривичног дела, а при томе би се посебно могла, са становишта уставноправних одредаба, довести у питање формулација да ће „окривљени учинити ново кривично дело”, јер би то онда практично значило или могло значити да се *a priori* претпоставља да је окривљени свакако учинио кривично дело које је предмет кривичног поступка, а то би онда било у директној супротности са претпоставком невиности садржаном, како у члану 3. Законика о кривичном поступку, тако и у члану 34. став 3. Устава Републике Србије, који прописује да се свако сматра невиним за кривично дело, док се његова кривица не утврди правноснажном одлуком суда. Међутим, сви ови наведени аргументи су ипак релативног значаја и недовољне тежине, тако да се и разлог за притвор садржан у члану 211. став 1. тачка 3. Законика о кривичном поступку може подвести под општу формулацију садржану у члану 30. став 1. Устава Републике Србије (Шкулић, 2007: 595). Томе треба додати да Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, чланом 5. став 1. тачка ц, дозвољава лишење слободe када се то оправдано сматра потребним како би се предупредило извршење кривичног дела.

Наиме, уколико би окривљени учинио кривично дело, без обзира на то да ли се ради о новом кривичном делу, довршењу започетог кривичног дела или чињењу кривичног дела којим прети, то би, у сваком случају, утицало негативно на вођење кривичног поступка који је у току, па се одређивањем притвора да се то спречи, поред превентивног деловања, штите и интереси започетог кривичног поступка. Зато се и ови разлози за притвор могу сматрати усклађеним са цитираном одредбом члана 30. став 1. Устава Републике Србије (Шкулић, 2007: 595).

Према неким мишљењима притвор се може, односно треба одредити не само због бојазни да ће учинилац кривичног дела поновити дело, него и онда када се његовом применом може пружити корисна заштита учиниоцу кри-

вичног дела од осветничког реаговања оштећеног или других лица (Merle, 1971: 569, цитат према Радуловић, 2009: 241). Овакав став се с правом критикује, уз констатацију да се на учиниоца кривичног дела не сме гледати само кроз призму кривице и одговорности, него му треба пружити и одговарајућу заштиту у случајевима када је изложен осветничкој опасности од стране оштећеног или његове родбине, односно пријатеља. Међутим, поставља се питање да ли тај облик заштите треба да буде стављање окривљеног у притвор, чиме би притварање окривљеног уследило због неких других разлога који се налазе ван личности окривљеног и изван интереса кривичног поступка и дезавуисало би оне гаранције које устав даје грађанима када је у питању стављање у притвор. Када би се ова опасност од осветничког реаговања у односу на окривљеног прихватила као основ за одређивање притвора, онда би то било одступање правде пред законом линча, што је неспојиво са данашњим развојем цивилизације (Радуловић, 2009: 241-242).

Закључак

Једно од основних људских права је право на слободу и оно се само изузетно може ограничити, када је то неопходно ради несметаног вођења кривичног поступка. Код нас је питање притвора одређено Уставом Републике Србије, Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода и Закоником о кривичном поступку. Приликом решавања спорних питања која се односе на притвор морају се узимати у обзир одлуке Европског суда за људска права и стандарди који су овим одлукама успостављени.

Код нас су успостављени стандарди углавном у складу са стандардима које захтева ЕСЉП, а по неким питањима су постигнути виши стандарди, као што је то на пример, случај са стандардом да најдужи рок у којем ухапшено лице мора бити доведено пред судску власт износи четири дана, док је то код нас тај рок 48 сати. Међутим, и поред ове опште констатације, мора се нагласити да још увек у неким случајевима долази до озбиљних злоупотреба приликом одређивања или продужавања притвора, као и да се не поштују баш сви стандарди успостављени на темељу одлука ЕСЉП.

На крају, неопходно је рећи и то да се у нашој кривично-правној пракси недовољно одређују алтернативне мере. Код суда постоји једна врста устаљене праксе да се у образложењима решења о притвору среће став да се „притвор не може заменити ни једном другом мером”, али без навођења правих разлога. Правилним захтевима бранилаца за замену притвора другим мерама, судска пракса би могла да се унапреди. За сваку законом дозвољену заменску меру неопходно је да суд образложи због чега је није могуће применити у конкретном предмету или да такву меру одреди у случају изостанка разлога (Бељански, 2015: 25).

С тим у вези, ЕСЉП у предмету *Neumeister v. Austria* истиче да висина јемства треба бити у складу с циљем због којег се одређује, а то је појављива-

ње на суђењу, и да не сме имати казнену, ни компензацијску сврху. Наиме, суд сматра да настојање да се износ јемства веже искључиво за штету који је окривљени наводно нанео оштећеном није у складу са Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода. Зато износ јемства мора начелно бити утврђен с обзиром на окривљеног, имовину којом располаже и на однос са особом која му пружа јемство, односно мора се водити рачуна о степену сигурности да окривљени, управо због могућности губитка имовине која је послужила као јемство, одустане од сваке жеље за бекством.

Литература:

1. Merle, Roger (1971): *La Liberte et la detention au cours de le' instruction dans la loi du 17. 7. 1970, Revue de sciense et de droit penal compare*, tome 26.
2. Ogorodova, Anna; Spronken, Taru (2014): *Legal Advice in Police Custody: From Europe to a Local Police Station, Erasmus Law Review Issue 4*, AK Meppel The Netherlands.
3. Beljanski, Vladimir (2015): *Alternativa pritvoru u pravnom sistemu Srbija*, Beograd.
4. Ilić, Aleksandra (2011): *Prenaseljenost zatvora - fenomenološki i etiološki aspekti, Crimen*, II/2011, Beograd.
5. Ilić, P. Goran i dr. (2012): *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd.
6. Manojlović, Sonja (2008): *Ljudske slobode i pritvor, Međunarodno krivično pravo i ljudske slobode*, Tara.
7. Organizacija ujedinjenih nacija (2000): *Ljudska prava i pritvor* (predov Silvija Panović-Đurić), Beograd.
8. Radulović, Drago (2009): *Krivično procesno pravo*, Podgorica.
9. Škulić, Milan (2007): *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd.
10. Škulić, Milan (2014): *Krivično procesno pravo*, Beograd.
11. ESLJP, *Saadi v. The United Kingdom*, предмет број 13229/03, пресуда од 29. 1. 2008. године.
12. ESLJP, *A and others v. The United Kingdom*, предмет број 3455/05, пресуда од 19. 2. 2009. године.
13. ESLJP, *Mc Kay v. The United Kingdom*, предмет број 543/03, пресуда од 3. 10. 2006. године.
14. ESLJP, *Garcia Alva v. Germany*, предмет број 23541/94, пресуда од 13. 2. 2001. године.
15. ESLJP, *Demirel v. Turkey*, предмет број 39324/98, пресуда од 28. 1. 2003. године.
16. ESLJP, *Neumeister v. Austria*, предмет број 1936/63, пресуда од 27. 6. 1968. године.
17. ESLJP, *Murray v. The United Kingdom*, предмет број 14310/88, пресуда од 28. 10. 1994. године.
18. ESLJP, *Jablonski v. Poland*, предмет број 33492/96, пресуда од 21. 12. 2000. године.

SOME ASPECTS OF THE DETENTION AND THE DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Summary: The work points out some aspects of the detention, and first and foremost the legality of depriving of liberty, rights of persons deprived of liberty and the necessity of urgent treatment in detention cases. Also, it draws attention to the need to review the decision on being deprived of liberty and a detailed explanation of this decision, in particular the danger of the repetition of criminal acts as the basis for determining custody. This paper suggests a greater number of decisions of the European Court of Human Rights on issues discussed in this paper, noting that these decisions establish standards that must be respected when it comes to measures, which takes away the basic human right, the right of freedom. At the end of the work conclusions are made, stating that our country is generally adhered to standards that have been established by the decisions of ECHR, noting that instead of detention, alternative measures that secure the presence of the defendant in criminal proceedings, should be applied more often.

Key words: custody; deprivation of liberty; rights of persons arrested; the defendant's rights